

Plukovník Ing. Karel E m i n g e r

Ohlédnutí v rozvoji obranného výzkumu

Dnes již není pochyb o tom, že úspěšnost rozvoje kterékoliv oblasti lidské činnosti je do vážné míry podmíněna poznáním tak, jak je odhaluje a zpřístupňuje praktickému využití výzkum.

Vyspělé státy oblast výzkumu řadí mezi své jednoznačné priority. Naše přiblížení k tomuto společenství je tedy dáno i akcelerací pozornosti této oblasti, praktickým opatřením jejího rozvoje, ale i hodnocením jejích efektů.

Dynamika potřeb dnešní doby nedovoluje dlouhodobé experimenty pro vytváření a verifikaci optimálních podmínek jejího rozvoje. Současně výjimečnost této oblasti opírající se o fenomén myšlení vyžaduje respektování nezbytné míry opatrnosti jejího formování limitované hranicemi smysluplné existence.

O to větší opatrnost vyžaduje přijímání správních rozhodnutí limitujících její rozvoj nebo i existenci.

Vědomí odpovědnosti za realizaci koncepčních rozhodnutí postuluje „historická“ ohlédnutí. Proto se v resortu obrany po roce od přijetí dokumentu *Koncepce MO ČR v oblasti obranného výzkumu* projednané kolegiem ministra obrany 24. 4. 1995 přistupuje k zhodnocení dosažené úrovně plnění stanovených záměrů s cílem zpřesnit další postup v řídicí sféře oblasti obranného výzkumu.

Praktická realizace stanovených koncepčních záměrů musela zohlednit výchozí stav oblasti obranného výzkumu s řadou rozpracovaných vědeckých úkolů, nepřipraveností normativní, metodickou, odbornou, organizační i personální.

Základní deklarovanou podmínkou realizace systematického rozvoje oblasti obranného výzkumu bylo zavedení strategického řízení - procesu plánování, programování a projektování výzkumu. Bylo vymezeno jako proces tvorby hierarchicky uspořádané soustavy výzkumných iniciativ, programů a projektů orientovaných na získání požadovaných vojenských schopností státu.

Zavedení strategického řízení se vyrovnávalo s nepříznivou realitou výchozích podmínek s cílem stabilizovat výzkumnou činnost v resortu obrany, zajistit účelnost výzkumů a vytvořit předpoklady zavedení úplného systému jejich strategického řízení.

Článek stručně popisuje vývoj oblasti výzkumu resortu MO ČR, ukazuje dosažený stav, zmiňuje problémy a nastiňuje úkoly, které mohou ovlivnit další postup při konstituování oblasti obranného výzkumu.

I. ORGANIZACE SYSTÉMU PROGRAMOVÁNÍ

Organizace vojenských výzkumů byla v minulosti založena na bázi řešení vědeckých úkolů. K zásadní orientaci jejich zaměření byly vypracovány Hlavní směry výzkumu. V souladu s těmito směry a jim odpovídající věcnou profilací pracovišť složky MO a GŠ

zadávaly vědecké úkoly a schvalovaly návrhy zámyslů vědeckých úkolů vypracovaných řešitelskými pracovišti.

V letech 1993-1994 bylo zaměření vojenských výzkumů orientováno v návaznosti na Hlavní směry výzkumu z období let 1991-1993 modifikované konkrétními požadavky vojenské praxe transformované AČR.

Organizace tohoto výzkumu v resortu MO byla soustředěna na Odbor vojenských škol a vědy MO (OVŠV MO). Ten se stal organizačním prvkem jejich administrativního zabezpečení. Postupně realizoval legislativní opatření a pokyny státní správy oblasti výzkumu ČR. Bylo to období přechodu od federálního modelu řízení výzkumu k republikovému.

Pozice organizace vojenských výzkumů v rámci organizačního prvku řízení vojenského školství byla v té době limitována základní působností odboru, procedurami, zdroji a jeho postavením ve struktuře MO.

Další následné kroky reorganizačního charakteru na MO po krátkém přechodném období upřednostnily náhled na pojetí správy oblasti výzkumu jako procesu řízení zabezpečující získání „nehmotného investičního majetku“ s akcentem na majetkový atribut. Posílil se tak přístup ke zdrojům zabezpečení těchto aktivit, ovšem ve složitějších podmínkách se řeší věcná orientace výzkumů a koordinují výzkumy na pracovištích výzkumu resortu.

II. TVORBA VÝZKUMNÉ POLITIKY

První návrh koncepce obranného výzkumu resortu obrany byl vypracován oddělením vědy OSM MO jako praktické vyústění analytických a studijních prací založených pro oblast výzkumu resortu MO již po roce 1990 v rámci federace.

Vzhledem k potřebě nového konstituování celé oblasti byly návrhy zaměřeny na formulaci principů a mechanismů formování oblasti obranného výzkumu - zejména vytvoření organizačního zázemí, vrcholového poradenského orgánu oblasti a postupů její institucionalizace.

Vydáním RMO č. 43 o zřízení Rady resortu MO pro obranný výzkum ze dne 5. září 1995 se vytvořil rámec pro participaci vědců na přípravě a usměrňování vědní a technické politiky **oblasti obranného výzkumu** s využitím špičkových odborníků oblasti vědy především z civilního sektoru. Směřuje i k budoucímu rozšíření základny obranného výzkumu o kvalitní civilní pracoviště, personálně i materiálně potřebně zabezpečených.

Stagnací byly postiženy plánovací procedury. Ujasňovaly se vazby na zavádění SPOR v resortu. Obranný výzkum v té době nebyl připravován plánovacími procedurami.

V nové situaci bylo rozhodnuto plynule přejít od silně diverzifikovaného systému „vědeckých úkolů“ k vytvoření systému prognózování, plánování, programování a financování výzkumů v etapách:

1994 vytvořit základní orientaci věcného zaměření výzkumů,

1995 začlenit rozpracované vědecké úkoly do směrů a programů obranného výzkumu, mimoprogramové zrušit,

1996 uvést v život institut veřejné soutěže v oblasti obranného výzkumu, podporovat projekty výzkumu s vzájemnými vazbami, zvyšovat tlak na efekty výzkumů,

1997 profilovat nosná témata, podporovat pracoviště schopná převzít odpovědnost za vrcholové řízení programů.

Těžiště pozornosti bylo položeno na fáze programování a financování výzkumů.

III. PRINCIPY PROGRAMOVÁNÍ VÝZKUMU

V letech 1994-1996 byly programy výzkumu formulovány na úrovni MO zejména s ohledem na rozpracovanost vědeckých úkolů, transformační záměry AČR, její technologické, materiální a personální zabezpečení.

Stanovená koncepce programování byla rozpracována do zásad pro Plánování, programování a financování projektů výzkumu v resortu MO. Zásady posilují systematický postup strategického řízení v oblasti výzkumu od prognóz až po konkretizaci témat veřejné soutěže o účelovou finanční podporu. Účelové financování činí jedním ze základních postupů ovlivňování zaměření výzkumu a selekci pracovních týmů.

Pro období 1994-1998 byly programy obranného výzkumu zaměřeny do tří směrů: zvýšení operačních schopností armády, rozvoj sil i prostředků obrany a vytvoření nové poznatkové a technologické základny vojenských schopností demokratické armády.

Ve stanovených směrech jsou sledovány následující priority :

- ▲ příprava, výstavba, zabezpečení a použití AČR,
- ▲ zdokonalení procesu vyzbrojování a technického zabezpečení AČR,
- ▲ zdokonalení zdravotnického zabezpečení vojsk,
- ▲ ochrana životního prostředí AČR a veterinárního zabezpečení vojsk,
- ▲ zdokonalování materiálního zabezpečení AČR,
- ▲ zdokonalení civilní ochrany ČR,
- ▲ tvorba nové soustavy společenskovo vědních poznatků rozvoje moderní armády,
- ▲ technologie a prostředky výzkumů.

Programování obranného výzkumu se dosud potýká s řadou potíží při prosazování zásadních korekcí negativních tendencí převládajících z minulosti, především širokého spektra řešených problémů, nízkou invenční hodnotou řešených problémů, skromností ambicí výzkumů na ovlivňování progresivních směrů rozvoje armády a zvyšování efektivnosti vynakládaných prostředků, úsilí a lidských zdrojů při zabezpečování vojenských schopností AČR.

IV. LEGISLATIVA VÝZKUMU

Legislativně je proces programování vymezen pouze zavedením pojmů program a projekt, jak vyplývá ze zákona č. 300/92 Sb., o státní podpoře vědecké činnosti a vývoje technologií ve znění zákona č. 2/95 Sb. a následujících změn a jejich bližších specifikací pro poskytování účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu výzkumu a vývoje (Usnesení vlády ČR ze dne 3. ledna 1996 č. 2).

Vlastní postupy a procedury programování vymezují nyní v resortu „Zásady pro plánování, programování, projektování a financování obranného výzkumu“, podmínky financování projektů „Zásady pro účelové financování projektů obranného výzkumu“ a

hodnocení jejich výsledků „Zásady hodnocení programů a projektů výzkumu“. Všechny dokumenty byly projednány a přijaty Radou resortu MO pro obranný výzkum. Zajišťují systémový metodický nástroj rozvoje oblasti obranného výzkumu.

V. PRACOVISTĚ VÝZKUMU

Na řešení projektů výzkumu naplňujících stanovené programy obranného výzkumu se podílejí především pracoviště výzkumu resortu obrany. Jejich vývoj z kvantitativních hledisek uvádí následující tabulka. O potřebě, způsobu a formách jejich hodnocení z hlediska dosahovaných výsledků se uvažuje.

Tabulka

Vývoj počtu pracovišť resortu obrany zabývajících se výzkumem

Pracoviště	Roky			
	1989	1991	1993	1996
VVŠ	7	7	3	3
VVZ *)	25	22	19	14
Celkem	32	29	22	17

*) Vzhledem k vojenskému charakteru těchto pracovišť není jejich hlavní náplní jen výzkum a vývoj, ale plní zejména úkoly hodnocení, zkušební, expertní, analytické a doplňující služební a odborné úkoly MO a GŠ.

VI. FINANCOVÁNÍ VÝZKUMU

Základním zdrojem financování programů obranného výzkumu se stala v resortu MO státní podpora účelovými finančními prostředky z rozpočtové kapitoly resortu obrany.

U rozpočtových a příspěvkových organizací resortu je sice účelová podpora vázána na institucionální prostředky vyčleněné na celkový provoz pracovišť a zařízení (včetně mezd), v nichž je prováděno řešení projektů výzkumu, je však základní podmínkou umožňující řešení projektů výzkumu na pracovištích resortu.

Její poskytnutí řešitelům projektů výzkumu se dosud nedaří včas zabezpečit z důvodu absence jasné filozofie a definitivních mechanismů programování, rozpočtování a financování při zohlednění specifik účetního systému resortu obrany, ale i podceňování správné evidence projektů ze strany řešitelů projektů.

VII. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Mezinárodní spolupráce na programech výzkumu není centrálně organizována a je dosud záležitostí pracovišť. Převážně spočívá ve vzájemné výměně informací, v menší míře v účasti na projektech výzkumu vyhlášených v jiném státě a částečně v omezeném rozsahu na řešení společných projektů.

VIII. HLAVNÍ PROBLÉMY A ÚKOLY PROGRAMOVÁNÍ OBRANNÉHO VÝZKUMU

Pozitivního stavu oblasti obranného výzkumu bylo dosaženo účinnou podporou vynakládaného úsilí o její rozvoj, podporou top managementem resortu obrany. Na dalších řídicích úrovních byla vědecká činnost podporována orgány MO diferencovaně co do místa, přiležitosti, náplně a zabezpečení.

Dosavadní zkušenost potvrzuje, že rozvoj oblasti výzkumu je v zásadě podmíněn vyjádřenou potřebou nových poznatků „vojenství“ a novými strategickými cíli a koncepcemi zajištění obrany státu. Jen potřeby nových poznatků, jejich docenění kompetentními orgány a přijetí k realizaci potřebných vojenských schopností státu mohou zajistit dlouhodobou, systematickou a účelnou podporu rozvoje výzkumu a vývoje.

K účelné věcné orientaci výzkumů bude třeba systematické analytické činnosti zjišťující stav zavedených technologií, techniky, lidských zdrojů, praxe a hodnocení možností využití nových vědeckých poznatků. Výběr témat programů a projektů musí více přihlížet k nákladům, době řešení a rizikům, účasti oborů, vlivu na druhotné přínosy, vojenské, lékařské, technické a sociální efekty, strukturální změny resortu, ale i druhotné efekty. Vždy bude žádoucí sledovat možnosti realizace výsledků.

V roce 1997 bude využito veřejných soutěží k plné koncentraci výzkumů a dosažení jejich efektivnosti. S dvouletým předstihem bude zahájena programová příprava roku 1998.

Připravována je institucionalizace procesu výměny informací o programování výzkumu, jeho hodnocení a zpracování mezi řídicími složkami, poradními orgány a věcně odbornými složkami MO a GŠ.

Rozhodně by mělo být využito pohledů logiky vnitřních procesů rozvoje oblasti obranného výzkumu k vytváření inovačního prostředí v resortu s cílem zajištění potřebných vojenských schopností státu v podmínkách absence „tržního“ (konkurenčního) prostředí v resortu obrany.

Praktické kroky směřují k normativním úpravám oblasti obranného výzkumu resortu. Zásady již byly přijaty. Vymezeny nejsou záležitosti institucí, lidských zdrojů a informačních systémů.

Nově vystupuje potřeba koncentrace výzkumu v resortu do nosných pracovišť, obranného výzkumu do vybraných pracovišť státu nebo společných pracovišť státu a resortu obrany.

Vážnou pozornost si vyžaduje podpora průběžnému zabezpečování přípravy nových vědeckých pracovníků a vytváření příznivých podmínek pro jejich seberealizaci. To předpokládá analyzovat stav úrovně personálního zabezpečení potenciálních řešitelů projektů výzkumu v resortu MO a doporučit směry, výběr, stabilizaci a rozvoj vědeckých sil ve vazbě na vývoj organizačních struktur pracovišť výzkumu.

Jako základní nástroj strategického řízení oblasti obranného výzkumu bude využíváno financování výzkumu.

Efektivní využití finančních nástrojů v řízení výzkumu bude vyžadovat zavést systém hodnocení pracovišť a pracovníků oblasti výzkumu a vývoje i jako předpoklad sledování a plánování institucionálních prostředků na výzkum. K jeho využití je připravován návrh systému financování oblasti výzkumu jako relativně samostatného pod systému v celé

hierarchii přípravy rozpočtu MO, jeho sestavení, rozpisu, realizace výdajů, účtování, evidence, sledování, kontroly a vyhodnocení.

* * *

Uplynulé krátké období vytváření oblasti obranného výzkumu resortu MO prokazuje správnost a oprávněnost stanovených koncepčních zásad jejího rozvoje. Periodické hodnocení dosaženého stavu a jeho srovnání se stanovenými cíli v Radě resortu MO pro obranný výzkum zajišťuje objektivizaci návrhů korekčních i rozvojových opatření. Prohlubující se komunikativnost decizní a výzkumné sféry vytváří pro ně dobré realizační podmínky.

Důležitým prostředkem ke zvýšení bezpečnosti České republiky je dosažení plného členství v Severoatlantické alianci, včetně jejích integrovaných vojenských struktur. Vláda předpokládá, že vstup České republiky do NATO je reálný ještě do konce tohoto století. Vedena nejen tímto cílem, ale i vědomím spoluodpovědnosti za osud evropské demokratické civilizace, bude proto pokračovat ve svém úsilí o přiblížení se členským zemím NATO jak v politické, tak i ve vojenské oblasti. Posílí úspěšně zahájený dvoustranný dialog mezi Českou republikou a Aliancí a nadále bude spolupracovat s NATO v rámci Partnerství pro mír a na přípravě společných akcí, směřujících jak k předcházení konfliktu, tak k udržení míru v Evropě a ve světě.

Vláda si uvědomuje, že se naše členství v těchto organizacích bude dotýkat bytostných zájmů občanů naší země. Vhodnými formami proto bude veřejnost informovat o rozsahu a povaze budoucích práv a závazků, které pro členy těchto organizací vyplývají.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*